

Na osnovu člana 35, stav 1, tačka 1.1 Zakona br. 03/L-209 o Centralnoj Banci Republike Kosova (Službeni list Republike Kosova, br. 77/16. avgust 2010. godine), i članova 49. i 85. Zakona br. 04/L-093 o bankama, mikrofinansijskim i ne-bankarskim bankare institucijama (Službeni list Republike Kosova, br. 11/11. maj 2012. godine, Odbor Centralne Banke Republike Kosova na sastanku održanom dana 31. avgust 2016. godine, usvojio je sledeće

UREDBA O UPRAVLJANJU KREDITNIM RIZIKOM

POGLAVLJE I OPŠTE ODREDBE

Član 1 Svrha i delokrug

1. Cilj ove Uredbe je uspostavljanje standarda i minimalnih uslova za upravljanje kreditnim rizikom, uključujući uspostavljanje minimalnih standarda za procenu kreditnog rizika i sistema klasifikacije za sve kreditne izloženosti, kao i minimalne uslove za provizije.
2. Ova Uredba se primenjuje u svim bankama i filijalama stranih banaka koje su licencirane od strane CBK-a za rad u Republici Kosova.

Član 2 Definicije

1. Izrazi upotrebljeni u ovoj Uredbi imaju isto značenje sa izrazima definisanim u Članu 3. Zakona br. 04/L-093 o Bankama, mikrofinansijskim institucijama i ne-bankarskim finansijskim institucijama" (u daljem tekstu: *Zakon o bankama*), i/ili prema sledećim definicijama za potrebe ove Uredbe:
 - a. *Odloženi krediti* definišu se kao klasifikovani krediti u kategorijama klasifikacije kredita kao: posmatrački, ispod standarda, sumnjivi i sa gubitkom.
 - b. *Klasifikovani krediti* definišu se kao klasifikovani krediti u kategorijama klasifikacije kredita kao: ispod standarda, sumnjivi sa gubitkom.
 - c. *Nenaplativi krediti* definišu se kao klasifikovani krediti u kategorijama klasifikacije kredita kao: sumnjivi i sa gubitkom.

- d. *Re-programirane kreditne izloženosti* su kreditne izloženosti kojima se izmenjuju ugovorni uslovi zbog pogoršanja finansijskog stanja klijenta, šta između ostalog obuhvata:
 - trajanje dospeća; i
 - konsolidacija više od jedne kreditne izloženosti u jednoj jedinoj izloženosti menjajući ugovorne uslove.
- e. *Zatezana kamata* je određena kao interes koji nije plaćen pre nego da se kredit re-programira, uključujući redovnu kamatu sa zakašnjenjem, zateznu kamatu i ostale kamate u vezi sa kreditom;
- f. *Stres testiranje* je proces određivanja efekata u kreditnom portfoliju od primenjivanja ekstremnih situacija stimulisanih kroz korišćenje realnih podataka i pretpostavki.
- g. *Realna tržišna vrednost* je cena sa kojom se jedna imovina može prodati na otvorenom tržištu, slobodnom, sa slobodnom voljom kupca i prodavca i bez vršenja pritiska na nijednom od njih.
- h. *Održiva performansa* podrazumeva četiri uzastopna plaćanja, glavnice i kamate, prema planu plaćanja.
- i. *Hipoteka* znači stvaranje interesa na nepokretnoj imovini pomoću sporazuma ili zakona, da kreditoru hipoteke (zalagodavcu) daje pravo da pokreće proceduru za ukidanje prava nad imovinom stavljenom pod hipotekom za takvu nepokretnu imovinu, u cilju ispunjavanja jedne obaveze koja je obezbeđena hipotekom i koja treba da se plati.
- j. *Pravo na zalog (zalog)* znači stvaranje nekog interesa nad pokretnom imovinom ili nekog prava pomoću sporazuma ili pomoću zakona, koje daje nosiocu zalogu pravo da dobije na posedovanje tu imovinu ili da koristi to pravo u cilju ispunjavanja neke postojeće obaveze koja se može identifikovati koje je obezbeđena uz pomoć zalogu.

POGLAVLJE II

OPŠTI USLOVI ZA UPRAVLJANJE KREDITNIM RIZIKOM

Član 3

Sistem upravljanja kreditnim rizikom

1. Banke treba da imaju sistem za upravljanje kreditnim rizikom, koji je prikladan za prirodu, obim i složenost njihovih aktivnosti.
2. Sistem upravljanja kreditnim rizikom u bankama treba da obuhvati politike, procedure, pravila i strukturu koje se koriste od strane banaka radi upravljanja kreditnim rizikom.
3. Sistem upravljanja kreditnim rizikom treba da dosledno i blagovremeno oceni kvalitet kredita i drugih sredstava, uključujući i određivanje adekvatnosti rezerva za gubitke koja se nadovezuju sa ovim rizikom.

Član 4

Strategija i politika

1. Banka treba da razvije strategiju i politiku radi upravljanja kreditnim rizikom. Strategija i politika za upravljanje kreditnim rizikom trebaju da se komuniciraju na efektivan način u celoj banci. Svo relevantno osoblje treba da jasno razume pristup banke za davanje i upravljanje kredita i treba da snose odgovornost u skladu sa određenim politikama i procedurama.
2. Osnovni cilj strategije kreditnog rizika je utvrđivanje apetita banke za rizik. Nakon uspostavljanja nivoa rizika, banka može razviti jedan plan radi optimizacije povraćaja uz zadržavanje kreditnog rizika u okviru unapred utvrđenih granica. Strategija kreditnog rizika treba da se sastoji minimalno od:
 - a. Deklaracije o spremnosti banke za davanje kredita na osnovu različitih segmenata zajmoprimaca i proizvoda, vrste izloženosti (komercijalni, proizvodni, potrošački, za nekretnine, itd.), ekonomskog sektora, geografskog položaja, valute, roka zastarelosti i očekivane profitabilnosti;
 - b. Identifikacija ciljanih tržišta i opšte karakteristike koje banka planira da dostigne u njenom kreditnom portfoliju, uključujući nivo diversifikacije i toleranciju koncentracije;
 - c. Upoznavanje sa ciljevima kreditnih kvaliteta, zarada i rasta;
 - d. Razvijanje kontinuiteta u pristupu koji treba uzeti u obzir ciklične aspekte ekonomije i kretanja koja rezultiraju na sastav i kvalitet kreditnog portfolija.
3. Strategija kreditnog rizika treba se razmotriti redovno, najmanje jednom godišnje.
4. Politika za upravljanje kreditnim rizikom treba se pregledati redovno, najmanje jednom godišnje i treba najmanje obuhvatiti sledeće elemente:
 - a. Misiju;
 - b. Određivanje prihvatljivih i neprihvatljivih vrsta kreditnih izloženosti;
 - c. Ograničavanje ukupnih neizmerenih kredita u odnosu na ukupna sredstva, depozite ili kapital;
 - d. Kombinovanje željenog portfolija;
 - e. Raspodela portfolija prema roku dospeća kredita;
 - f. Definisana segmentacija tržišta;
 - g. Uslovi davanja zajma: cena, rok otplate, i prethodna plaćanja/kapitalne potražnje;
 - h. Potrebne finansijske informacije;
 - i. Definisane jednog kvalifikovanog zajmoprimca za kredite;
 - j. Prihvatljivi kolateral i margine;
 - k. Organi davanja zajma i proces odobravanja;
 - l. Ograničenja na velike izloženosti;
 - m. Zvanična kredina ograničenja u vezi sa njihovim kreditnim portfolijom;
 - n. Izloženosti internih lica i njihovi povezani interesi;
 - o. Uputstva za re-programiranje kredita;
 - p. Interni izveštaji u vezi sa upravljanjem kreditnim rizikom;
 - q. Organizovanje funkcije davanja zajma;
 - r. Uputstva za kupovinu i prodaju kredita sa zajedničkim učešćem finansijskih institucija.

Član 5

Organizaciona struktura za upravljanje kreditnim rizikom

1. Banka treba da uspostavi jednu odgovarajuću organizacionu strukturu za kreditnim rizikom, jasnim određivanjem kompetencija i odgovornosti upravnih organa.
2. Banka treba da obezbedi da funkcija prodaje kredita bude podeljena na jasan način, od organizacione i operativne perspektive, od funkcije operativne podrške i sa kontrole kreditnog rizika, uključujući zaštitu od mogućih uticaja sa visokih nivoa upravljanja.
3. Banka treba da obezbedi potrebnu strukturu za procenjivanje, merenje i kontrolu koncentrisanja kreditnog rizika prema sektorima, prema geografskom položaju / lokaciji, prema valuti, vrsti kredita, itd.
4. Upravni odbor direktora banaka, u vezi sa upravljanjem kreditnim rizikom odgovoran je da:
 - a. Usvaja strategije kreditnog rizika;
 - b. Usvaja politiku za upravljanje kreditnim rizikom i nadgleda njeno sprovođenje;
 - c. Pregleda adekvatnost politike i usvojenih procedura, najmanje na godišnjem nivou;
 - d. Pregleda izveštaje kreditnog rizika:
 - i. Najmanje tromesečno, upravni odbor direktora treba da se informiše o izloženosti kreditnog rizika (uključujući i vanbilansne stavke) banke i treba da pregleda, najmanje:
 - Iznos izloženosti preduzetih u aktivnostima kredita, podeljenih prema kategorijama (vrsti izloženosti, proizvoda i kategorija klasifikacija);
 - Velike kreditne izloženosti;
 - Spisak odloženih kredita koji identifikuje probleme i moguće gubitke banke za svaki značajan kredit;
 - Status re-programiranih kredita;
 - Krediti sa visokim i brzim rastom u kreditnim portfoliju;
 - Izveštaji o izuzecima kredita od politika i procedura;
 - ii. Na godišnjem nivou, upravnom odboru direktora treba se dostaviti izveštaj koji sadrži spisak svih kreditnih proizvoda. Izveštaj treba da sadrži, minimum ciljna tržišta kreditnih proizvoda, njihov performans i kvalitet kredita;
 - iii. Na godišnjem nivou ili i češće, upravni odbor direktora treba da pregleda rezultate *stres testiranja* za:
 - Poboljšanje strategije i politike upravljanja kreditnim rizikom;
 - Izradu i poboljšanje zahtevanog regulativnog (zakonskog) okvira radi rešavanja ključnih pitanja koja se nadovezuju sa izlaganjem kreditnog rizika;
 - Prognoziranje blagovremenosti potreba za povećanje kapitala i identifikaciju efikasnijih načina za njegovu akumulaciju.

- e. Usvaja ograničenja izloženosti nad kreditnim rizikom, u skladu sa Uredbom CBK-a o velikim izloženostima;
 - f. Definiše moguće izuzetke od određenih ograničenja i određuje odgovornost radi odlučivanja slučajeva primenjivanja sličnih izuzetaka;
 - g. Nadgledanje efikasnosti internih kontrola, kao sastavni deo sistema upravljanja kreditnim rizikom.
5. Odbor za upravljanje rizikom treba da:
- a. Nadgleda politiku upravljanja kreditnim rizikom i da daje predloge za njeno kontinuirano pregledanje;
 - b. Proceni sistem upravljanja kreditnim rizikom;
 - c. Analizira izveštaje o izloženosti banke nad kreditnim rizikom i nadgleda upravljanje ovog rizika;
 - d. Određuje i pregleda redovno interne kreditne pokazatelje i ograničenja izlaganja nad kreditnim rizikom;
 - e. Opisuje jasno linije autoriteta i odgovornosti za upravljanje kreditnim rizikom.
6. Menadžment banke treba da:
- a. Odobrava i nadgleda sprovođenje procedura upravljanja kreditnim rizikom;
 - b. Stvara okruženje za nadgledanje politike upravljanja kreditnim rizikom;
 - c. Stvara adekvatan sistem izveštavanja kod odbora direktora i komiteta za upravljanje rizikom za svako nepridržavanje ograničenja izloženosti nad kreditnim rizikom;
 - d. Stvara odgovarajuće kanale komuniciranja radi obezbeđivanja da se politika za upravljanje kreditnim rizikom i tolerancijama kreditnog rizika jasno saopštava i pridržava odgovarajućim nivoima banke;
 - e. Obezbedi operativne i efektivne procedure, internu kontrolu i sisteme za identifikaciju, merenje, nadgledanje i kontrolu kreditnog rizika radi primenjivanja politika upravljanja kreditnim rizikom kreditor odobrenih od strane odbora direktora;
 - f. Obezbedi sveobuhvatni proces izveštavanja kreditnog rizika;
 - g. Stvara efikasan informativni sistem upravljanja radi obezbeđivanja tačnog, blagovremenog i informativnog izveštavanja o izloženosti kreditnog rizika;
 - h. Obezbedi adekvatne izvore i kompetentno osoblje za upravljanje i kontrolisanje svakodnevnih poslova i na efektivan način funkcije upravljanja kreditnim rizikom;
 - i. Periodično obavlja nezavisnu procenu funkcije dozvoljavanja bankarskih kredita.

Član 6

Stres testiranje

1. Banka, kroz *stres testiranje* će u kontinuitetu i adekvatno proceniti njihovu izloženost nad kreditnim rizikom, uzimajući u obzir moguće izmene u budućnosti, faktora rizika koji utiču na kvalitet portfolija kredita i na finansijsku situaciju banke, obzirom da ona utiče na neto dobitak i na pokazatelje adekvatnosti kapitala.
2. Banka treba da odredi period obavljanja *stres testova*, najmanje na godišnjem nivou, kao i izveštavanje rezultata u strukturama visokog rukovodstva, u skladu sa veličinom delatnosti, podataka o izloženosti nad kreditnim rizikom i njihovom učešću u bankarskom sistemu. CBK

može zahtevati od banaka da obavljaju *stres testove* u češćim periodima i/ili prema scenarijima sa dodatnim i/ili različitim pretpostavkama.

3. *Stres testovi* obavljani od strane banke treba najmanje da obuhvataju korišćenje posebnih scenarija i/ili kombinovanih, na osnovu sličnih faktora, kao što su: ekonomska recesija, brzo menjanje tržišnih uslova (tržišni rizik uslovljen od fluktacije deviznog kursa, kamatne stope, itd.), koja može imati nepovoljne efekte u redovnom plaćanju obaveza (duga), ili scenariji pogoršanja kreditnih portfolija, uprkos određivanja faktora rizika koji mogu poslužiti kao razlog za prijavljivanje jedne nepovoljne situacije.
4. Banka treba da odredi metodologiju za realizaciju *stres testova*, pretpostavki, kao i radnji koje se mogu preduzeti uzimajući u obzir rezultate, uključujući:
 - a. Sprovođenje, analizu scenarija *stres testova* i periode njihovog sprovođenja;
 - b. Realizacija *stres testova* za posebne, individualne i kombinovane scenarije, pod uslovima istovremene pojave nekoliko scenarija;
 - c. Dokumentovanje i redovno pregledanje pretpostavki upotrebljenih za obavljanje *stres testova*;
 - d. Forma i periodi izveštavanja rezultata *stres testova* u upravnim strukturama;
 - e. Radnje koje se trebaju preduzeti sa struktura upravljanja i/ili posebnih struktura određenih za upravljanje kreditnog rizika, na osnovu rezultata *stres testova*.

POGLAVLJE III OCENJIVANJE KREDITA, KLASIFIKACIJA I PODELA REZERVE ZA KREDITNE GUBITKE

Član 7 Klasifikacija kredita

1. Upravni odbor direktora je odgovoran za usvajanje jedne detaljne politike za klasifikaciju i obezbeđivanje kredita.
2. Banka treba da razmotri sve izloženosti kreditnog rizika najmanje na tromesečnom nivou, dok klasifikacija i izveštavanje kredita treba da bude na mesečnom nivou. Kreditne izloženosti koja se procenjuju pojedinačno, u iznosu od preko 50,000 Evra trebaju se razmotriti najmanje na tromesečnom nivou (period izveštavanja). Razmatranje treba obuhvatati najmanje: stanje u Kreditnom registru Kosova (KRRK), dane kašnjenja i ostale faktore koji mogu uticati na finansijski performans zajmoprimca. Takođe, od banke se zahteva da kreditne izloženosti ispod 50,000 Evra pregledaju najmanje jednom godišnje. Kreditne izloženosti koja se procenjuju pojedinačno, u iznosu od preko 50,000 Evra trebaju se nadgledati najmanje svakih šest meseci (period izveštavanja).
3. Klasifikacija kreditne izloženosti treba da se obavi prema sledećim datim uputstvima:
 - a. **Standardni krediti** obuhvataju sve izloženosti kreditnog rizika, uključujući i vanbilansne izloženosti, koja snose normalan bankarski rizik. Dostupne informacije u vezi kreditne izloženosti, performans računa klijenta i finansijski podaci, ukazuju na to da

ja plaćanje izloženosti prilično sigurna i bez poteškoća (ili je obaveza u potpunosti osigurana sa prihvatljivim kolateralom, kao što je definisano u članu 21. ove Uredbe). Kredit je bez odlaganja ili su odlaganja manja od 30 dana od dana povraćaja ili kreditnog dospeća. Prekoračenja, kreditne linije ili slično, u okviru su određenih ograničenja ili samo privremeno prekoračuju ograničenje sa manje od 5 % (odsto), za manje od trideset dana od priliva novca na računu dovoljno je za likvidaciju bilanca prekoračenja, kreditnih ili sličnih linija u okviru od 30 dana od dana njihovog isteka.

- b. Posmatrački krediti.** Ova klasifikacija treba da se koristi radi identifikacije i nadgledanja izloženosti, koja sadržavaju slabosti ili potencijalne slabosti, da za vreme pregledanja, ne ugrožavaju povraćaj kredita ili odražavaju potencijalni za gubitak, ali ukoliko se ne tretiraju ili poboljšaju, mogu rezultirati pogoršanjem kredita za jednu klasifikaciju ispod standarda ili oštrije. U odsustvu bilo kakvih materijalnih dokaza o suprotnom, banke treba da klasifikuju kao "posmatračke" te izloženosti koje su zakasnele od 31 - 60 dana i to kontinuiranim dugom više od 5 odsto odobrenih linija i odlaganjem prekoračenja ograničenja od 31 do 60 dana. Ova klasifikaciona kategorija ima za cilj da omogući bankama da identifikuju i tretiraju potencijalne slabe odnose u jednoj ranijoj fazi. Ova klasifikacija se takođe može koristiti za kredite ili grupe kredita, koja su slabo strukturirana kao rezultat nedovoljnih analiza ili tehničkih znanja od strane kreditnih službenika. Ova kategorija se ne treba koristiti za izloženosti, koja imaju slabosti u dokumentaciji i koja utiču negativno na potencijal plaćanja (otplate) izloženosti.
- c. Pod-standardni krediti** obuhvataju izloženosti koje su zasnovane na pregledu svih pripadajućim faktorima kredita, jasno su definisale kreditne slabosti koje ugrožavaju povraćaj kredita u normalnom toku. Pod-standardni kredit je kredit koji, iz jedne analize finansijskih podataka i ostalih relevantnih faktora, nije aktualno zaštićen od zdrave vrednosti i kapaciteta plaćanja zajmoprimca ili žiranta ili vrednosti prihvatljivog kolaterala ukoliko poseduje. Zahtev za plaćanje kredita od strane jednog odgovornog žiranta i spodobnog za plaćanje, koji će obuhvatiti produžene pregovore pre zatvaranja kredita zahtevaće klasifikaciju ispod standarda. Potreba za zahtevanje kolaterala kao sredstvo za ispunjenje obaveze takođe će predstavljati osnovu za klasifikaciju pod-standardnom.

U odsustvu bilo kojeg materijalnog dokaza za suprotno, jedna izloženost se treba klasifikovati najmanje pod-standardom ukoliko se primenjuju sledeći kriterijumi:

- i. Deponovanja / novčani tokovi u računu prekoračenja klijenta su nedovoljna za plaćanje bilanca u roku od 61-90 dana;
- ii. Klijent koji je prekoračio 5 odsto ili više ovlašćenog ograničenja kreditnih izloženosti od banaka 61-90 dana bez plaćanja ovog prekoračenja ili ukoliko rukovodstvo banke formalno nije usvojio povećanje ovog ograničenja;
- iii. Klijent koji je zakasnio sa plaćanjem kreditnih rata prema ugovoru (uključujući kamatu) od 61-90 dana;
- iv. Ukoliko kredit ili ostale kreditne izloženosti nisu plaćeni od 61-90 dana od dana njihovog isteka.

d. Sumnjivi krediti obuhvataju izloženosti koja, na osnovu jednog pregleda svih faktora koji prate kredit, sadrže sve slabosti koje su prirodne u jednom pod-standardnom kreditu, ali koja naglašavaju da postoji velika verovatnoća da se kao značajan deo iznosa glavice neće platiti. Postoji mogućnost gubitka, ali se tačan iznos mne može odrediti jasno za vreme pregledanja ili zavisi od dešavanja jedne radnje ili budućeg dešavanja. Međutim, mogućnost gubitka je ovde izuzetno visoka, zbog značajnih nerešenih faktora, na specifičan način razumnih, koja se mogu očekivati da utiču nabolje i u jačanju imovine, njenoj klasifikaciji kao gubitak koji se može odložiti dok se ne utvrdi njegov tačan status. Slični primeri nerešenih faktora obuhvataju ali se ne ograničavaju samo na spajanja, kupovinu, kapitalna re-strukturiranja, pružanje novog kolaterala ili realne planove re-finansiranja. Žiranti koji ne saraduju ili oni koji su u lošem finansijskom stanju se ne trebaju smatrati sposobni za podržavanje isplate kredita. Oslanjane na raspoloživom kolateralu koji nije dovoljan za pokrivanje iznosa dugovanja može se opravdati sumnjivom klasifikacijom.

U odsustvu bilo kakvih materijalnih dokaza za suprotno, izloženost se treba klasifikovati makar sumnjiv ukoliko se primenjuju neki od sledećih kriterijuma:

- i. Deponovanja/novčani tokovi u računu prekoračenja klijenta su nedovoljna za plaćanje neplaćenog bilanca u roku od 91- 180 dana;
 - ii. Klijent koji je prekoračio 5 odsto ili više ovlašćenog ograničenja kreditnih izloženosti od banaka u vremenskom roku od 91-180 dana bez plaćanja ovog prekoračenja ili ukoliko rukovodstvo banke formalno nije usvojio povećanje ovog ograničenja;
 - iii. Klijent koji je zakasnio sa plaćanjem kreditnih rata prema ugovoru (uključujući kamatu) u vremenskom roku 91-180 dana;
 - iv. Ukoliko postoji slabost u finansijskom stanju klijenta koja su izazvala gubitak kapitala.
 - v. Ukoliko kredit ili ostale kreditne izloženosti nisu plaćeni od 91-180 dana od dana njihovog isteka.
- e. Krediti sa gubitkom** obuhvataju izloženosti koja, na osnovu jednog pregleda svih pratećih faktora kredita, imaju malu vrednost ili će zahtevati jedan dugoročan period radi realizacije jedne vrednosti. Jedna izloženost se treba klasifikovati kao gubitak ukoliko se primenjuju neki od sledećih kriterijuma:

- i. Deponovanja/novčani tokovi u računu prekoračenja klijenta su nedovoljna za plaćanje neplaćenog bilanca u roku od 180 dana;
- ii. Klijent koji je prekoračio 5 odsto ili više ovlašćenog ograničenja kreditnih izloženosti od banaka u vremenskom roku od 180 dana bez plaćanja ovog prekoračenja ili ukoliko rukovodstvo banke formalno nije usvojio povećanje ovog ograničenja;
- iii. Klijent koji je zakasnio sa plaćanjem kreditnih rata prema ugovoru (uključujući kamatu) u vremenskom roku od 180 dana;
- iv. Ukoliko kredit ili ostale kreditne izloženosti nisu plaćeni od 180 dana od dana njihovog isteka.

Član 8

Reprogramiranje kreditnih izloženosti

1. Banke trebaju vršiti reprogramiranje kreditnih izloženosti samo na osnovu poboljšanja kreditnih faktora. Banka ne treba reprogramirati odložene izloženosti samo radi izbegavanja potreba za klasifikaciju i obezbeđivanje. Sličnu praksu CBK smatra kao zabludom i nezdravom. Ukoliko se slična praksa evidentira od strane CBK-a, ona će rezultovati nepovoljnom procenom za rukovodstvo te banke.
2. Rukovodstvo banke treba da dokumentuje u kreditnom dosijeu svake osobe koja je izložena nad bankom, osnove za reprogramiranje kreditne izloženosti i treba da pripremi spisak reprogramiranih izloženosti za periodično pregledanje od strane odbora direktora ili komiteta za upravljanje rizikom. CBK će tokom pregleda umesto banaka takođe pregledati i spiskove reprogramiranja i njihove relevantne dosijee tako da uspostavlja prakse i politike reprogramiranja banaka.
3. Bankama je zabranjena kapitalizacija zatezane kamate u iznosu glavnice svake kreditne izloženosti ili stvaranje jedne izloženosti nad jednom osobom ili kamatom koja se nadovezuje sa tom osobom kako bi platila zatezanu kamatu. Dakle, prilikom reprogramiranja jedne kreditne izloženosti kreditor banci se dozvoljava da tretira zatezanu kamatu, razvijanjem jednog plana plaćanja bez kamate, koji obuhvata jedan razuman period.
4. Reprogramirane izloženosti trebaju (da budu) se označiti planom plaćanja, uključujući i glavicu i kamatu. Plan plaćanja treba da odgovara prirodi poslovanja zajmoprimca.
5. Reprogramirane kreditne izloženosti trebaju se klasifikovati makar u pod-standardnoj kategoriji ili lošije i treba da nastave da se klasifikuju u istoj kategoriji dok se ne primeti održiva performansa. Po završetku svakog perioda održive performanse, banka može klasifikovati reprogramirane kreditne izloženosti za jednu bolju kategoriju.

Član 9

Tretiranje mnogobrojnih kredita za jednog zajmoprimaoca ili grupe povezanih zajmoprimaoca

1. Svako odobravanje kredita za jednog zajmoprimca ili grupe zajmoprimca treba da se odvojeno procenjuje i klasifikuje na osnovu zasluga i faktora vezanih za određenu izloženost. Međutim, problemi sa izloženošću često su pokazatelji da se problemi mogu proširiti i na odnos sa drugim izloženostima. Prema tome, CBK zahteva da sve kreditne izloženosti, uključujući i vanbilansne izloženosti, prema zajmoprimcu klasifikovati u istoj kategoriji, sa izuzetkom kreditnih izloženosti koji ispunjavaju zahteve "odvojene klasifikacije". Takođe se od banaka zahteva da imaju temeljno poznavanje poslovnih odnosa njihovih zajmoprimca i da imaju adekvatan sistem informisanja uprave sa kojom će nadgledati njihovu ukupnu izloženost..
2. U slučajevima kada zajmoprimac ili grupa povezanih zajmoprimca imaju kreditne izloženosti prema raznim finansijskim institucijama, njihova kreditna izloženost ne treba da se klasifikuje na boljoj kategoriji od njihove najslabije klasifikacije kreditne izloženosti, koje ispunjavaju kriterijume za "odvojenu" klasifikaciju. Ovo važi samo za kredite koji se

pojedinačno procenjuju od strane banke, kriterijum materijalnosti, koji bi trebalo da se primeni u slučaju klasifikovanja na boljoj kategoriji od najslabije klasifikacije kreditne izloženosti zajmoprimca u jednu finansijsku instituciju je iznos iznad 5.000 evra.

3. U slučaju klasifikacije kreditne izloženosti zajmoprimca u boljoj kategoriji, treba uzeti u obzir održivi performans, dok je u slučaju klasifikacije kreditne izloženosti zajmoprimca u drugu kategoriju onda treba da ima u vidu najslabija klasifikacija na drugoj finansijskoj instituciji.
4. Banke treba da dokumentuju i analiziraju sve odnose u okviru njihovog portfolija i da se uzdrže od kreditiranja u korist druge strane kako bi se zaobišli kreditne limite zatraženih propisima ili drugim zahtevima CBK ili sakrije zadnje korisnike kreditnih sredstava. Neuspeh prilikom dokumentovanja ovih odnosa onako kako treba se smatra kao nezdrava bankarska praksa. Deoničari, direktori i službenici banaka koji svesno prikrivaju ili ne uspevaju da otkriju takve veze će se podvrci kaznenih mera od strane CBK, uključujući ovde i obavezu za nadoknadu za bilo koji gubitak koji banke su pretrpele od takvih kreditnih izloženosti.

Član 10 Odvojene klasifikacije

CBK procenjuje da faktori koji su povezani za izloženost (vrednost i likvidnost kolaterala, delimična garancija, različiti izvori plaćanja, itd.) mogu dovesti do situacije kada je deo izloženosti adekvatno zaštićen ili bolje zaštićena nego ostali delovi izloženosti. U takvim situacijama, gde su kreditni faktori dokumentovani i osigurani, bankama je dozvoljeno da odvoje klasifikacije i da vrše odgovarajuću proviziju tako da tačnije prikažu trenutni kreditni rizik.

Član 11 Klasifikacija vanbilansnih angažovanja i moguće (kontigentne) obaveze

1. Razmatranje izloženosti prema pojedinačnim zajmoprimcima bi trebalo da obuhvati vanbilansna angažovanja i moguće obaveze banaka koje takođe predstavljaju izloženost. Ovo obuhvata:
 - a. Neiskorišćene delove kreditnih linija i odobrena/neopoziva prekoračenja. Ovi će obično biti klasifikovani u istu kategoriju kao i podignutog iznosa na ovim linijama, ali to ne važi na kreditne linije i opozvana prekoračenja.
 - b. Zamene kredita, kao što su garancije, kreditna pisma u iščekivanju, trgovačka kreditna pisma ili druge garancije treba da se klasifikuju korišćenjem istih standarda koji se koriste da bi procenili mogućnost isplate kredita koji su u bilansu stanja. Zbog nedostatka bilo kakvog pokazatelja ili dokaza da se suprotno dokaže, ove vanbilansne izloženosti treba ih svrstati u istu kategoriju kao druge izloženosti klijenta banke.
2. Klasifikacija mora da bude za neto iznose iz vrednosti procena prihvatljivog trenutnog kolaterala.

Član 12

Klasifikacija ulaganja u hartije od vrednosti

1. Akcije (kapitalne hartije od vrednosti) i obveznice (obaveze) treba da se klasifikuju na osnovu kreditne sposobnosti izdavača hartija od vrednosti ili prema slučaju, žiranta ili kreditnog promotera. Kreditna sposobnost bi trebalo da se određuje analizom trenutnih finansijskih informacija i/ili preporuka klasifikacije hartija od vrednosti vršeno preko neke priznate agencije za vrednovanje.
2. CBK smatra da klasifikacije iz međunarodnih agencija za rejting, ekvivalentnim procenjivanjem S&P niže od BBB su spekulativne i stoga podležu klasifikaciji. Ukoliko finansijska institucija nema neku klasifikaciju i nema trenutne finansijske informacije, investicija bi trebalo da se klasifikuje kao "gubitak" i vrši se potpuno obezbeđivanje.
3. Izuzetak iz stava 1. i 2. ovog člana predstavljaju i hartije od vrednosti Vlade Republike Kosova.

Član 13

Klasifikacija izloženosti korespondentnih banaka

1. Sve izloženosti prema korespondentnim bankama treba da budu podržane od odgovarajućih finansijskih informacija i drugih kreditnih informacija.
2. Klasifikacija treba da se zasniva na poznatim faktorima koji se najčešće koriste za analizu finansijskih institucija.
3. Pored toga, izloženosti u inostranstvu treba da se procene u smislu domaćeg rizika, deviznog rizika i rizika transakcija.
4. U slučaju zakašnjenja plaćanja kamate ili glavnice, nedostatkom bilo koje druge informacije, treba koristiti iste kriterijume kao i za druge kreditne izloženosti.

Član 14

Klasifikacija sredstava kada Banka dobije vlasništvo nad imovinom

1. Sa vremena na vreme, banka može da dobije u posedovanje ili sticati pravo vlasništva na imovinu, zbog neisplaćenih dugovanja prema njoj. Ove imovine treba da se registruju prema realnoj tržišnoj vrednosti uzete imovine, oduzimanjem procenjenih troškova koji se odnose na prodaju imovine i taj kredit mora biti uklonjen iz knjiga.
2. Banke treba da prodaju ove imovine što je brže moguće, ali ni u kom slučaju ne može da ih zadrži više od pet godina kada se govori o nepokretnoj imovini ili godinu dana u slučaju pokretne imovine, kao što je to navedeno na Uredbi o zadržavanju nepokretne i pokretne imovine.
3. Te imovine po svojoj prirodi bi trebalo da se klasifikuju ne bolje od donjeg standarda a možda i lošije u vreme uzimanja, kada mogućnost prodaje sa procenjenom vrednošću se

oduži.

Član 15 **Klasifikacija ostalih sredstava**

1. Privremeni računi ili neaktivni računi, slučajna prekoračenja računa i računi korespondentnih banaka treba da se redovno pomire i otplate.
2. Banke moraju da otpišu stavke koje nisu odmah uklonjene tako da njihovo ne-potraživanje ne postane očigledno.
3. U svakom slučaju, sva slična sredstva moraju biti otpisana ne kasnije od 90 dana od dana početka.

Član 16 **Provizije (Rezerve) za osiguravanje kreditnog gubitaka**

1. Specifične provizije (Rezerve)

- a. Minimalne provizije trebaju se stvoriti u skladu sa stavom 3. člana 7. ove Uredbe;
- b. Banke trebaju izdvojiti veće nivoe rezervi od potrebnog minimuma zahtevan ovom uredbom ukoliko analiza kreditnog rizika neke određene izloženosti zahteva takvu potrebu;
- c. Rezerve treba vršiti prema neto vrednosti izloženosti nakon odbitka prihvatljivog kolaterala;
- d. Minimalna rezerve za klasifikovane kredite su sledeće:

Ispod standarda 20%

Sumnjivi 50%

Gubici 100%

- e. Kao dodatak minimalnih rezervi ranije klasifikovane aktive, nedostatak adekvatnih finansijskih informacija je veoma ozbiljna slabost u mnoge kreditne portfolije i čini više od normalnog kreditnog rizika. Stog, za svaku kreditnu izloženost u iznosu od 500,000 ili više evra, a nije podržan od postojećih revidiranih finansijskih izveštaja, banke moraju da izdvoje određene rezervisanja od 1 odsto postojećeg bilansa (ili ukupan iznos obaveze, ako je to pravno obavezujuće angažovanje). Ova provizija će se primeniti, ali ako kreditna izloženost je klasifikovana u kategorijama ispod standarda, sumnjivih ili izgubljenih, onda se primenjuju propisane provizije za ovu kategoriju.
- f. Za potrebe tačke (e) ovog člana, izraz "postojeći" podrazumeva finansijske izveštaje koje datiraju u okviru 18 meseci od dana revidiranja u cilju provizije; dok izraz "revidiranih" podrazumeva finansijske izveštaje za koje spoljni revizor je izrazio jedno nekvalifikovano mišljenje (bez rezervi).

2. Opšte provizije (Rezerve)

- a. Osim posebnih provizija zahtevanih prema klasifikovanom izloženosti, banke će deliti opšte provizije za preostalu portfoliju, neklasifikovan ili segmentima portfolija. Ova provizija može biti prema bruto vrednostima ili vrednostima "neto prihvatljivog kolaterala", ali ako se primenjuje ova poslednja, dokumentacija za izloženost kolateralom mora da se drži u dosijeu za razmatranje od strane ispitivača CBK-a.
- b. Opšte provizije treba da se podele na osnovu dokumentovanog istorijskog iskustva, prilagođen za sadašnje i buduće uslove na tržištu. Banke mogu da koriste jednu od sledećih statističkih modela za određivanje opštih rezervisanja "model roll-rate", "prosečnost otplaćenih kredita", "Vintage analiza", "analiza regresije", ili bilo koji drugi međunarodni priznati model koji prvo mora biti odobren od strane CBK.
- c. Metodologije banaka za određivanje opštih rezervi će biti razmatrani od CBK tokom ispitivanja na licu mesta. Te metodologije i podatke ovih metodologija treba pregledati i ažurirati najmanje jednom godišnje.

Član 17

Tretiranje obračunate kamate

1. Obračunata kamata za stavke bilansa stanja banaka biće priznata za odgovarajući period u kojem je kamata stečena, bez obzira na vreme njenog plaćanja. Kad god jedna banka klasifikuje jednu izloženost kao nenaplativu, znači, kada kasni više od 90 dana (koja se obično klasifikuje kao sumnjiva ili kao gubitak), onda treba da prestane sa obračunavanjem kamate te izloženosti u bilansu uspeha. Cela kamata za ne-potraživani iznos koja je prethodno bila obračunata i priznata kao prihod, treba da se ukloni iz prihoda.
2. Banka treba da vrši ove korekcije svakog meseca. Sledeća pravila se odnose na tretman kamate/ prihoda o nenaplativoj izloženosti:
 - a. Bankama je zabranjeno da izračunavaju ili kapitalizuju kamatu na kreditne izloženosti klasifikovane kao nenaplative. Stečena kamata iz ovih izloženosti može se priznati samo kao prihod na osnovu gotovine - tj. kada se zaista prikuplja. Propisani postupak računovodstva kada je jedna izloženost kategorisana kao nenaplativa, na osnovu statusa kašnjenja ili kada postoji sumnja u vezi naplata cele glavnice ili kamate, je da cela obračunata kamata ali neplaćena za tu izloženost u tekućem obračunskom periodu mora biti uklonjena iz prihoda. Banke mogu obračunati neplaćenu kamatu na nenaplative vanbilansne stavke. Ako banke pregledaju i klasifikuju svoje izloženosti na odgovarajuće osnove, takvi iznosi normalno ne bi trebalo da pređu period od tri meseca od klasifikacije izloženosti kao sumnjiva ili kao gubitak.
 - b. Ispitivači CBK će pregledati računovodstvo i izveštavanje ove stavke tokom ispitivanja banaka na licu mesta. Raniji neuspeh da bi bilo u skladu sa utvrđenim zahtevima može predstavljati potencijalnu (kontigentnu) obavezu za banke. Stoga, CBK zahteva da pregled kreditnog portfolija, klasifikacije i provizije bude blagovremeno i tačno..

Član 18

Otpisanje

1. Banke treba da razviju politike, koja opisuju osnove na kojima ne-potraživane kreditne izloženosti dužnika se priznaju kao gubici i brišu. Kada se jedan kredit klasifikuje kao "gubitak", banka mora izdvojiti rezervisanja za gubitke iz kredita i otpisati ga iz bilansa stanja nakon preduzimanja razumnih mera da se naplati kredit, kao što je određeno u njihovim politikama:
 - a. Kreditne izloženosti koje nisu pokrivena u kolateralu, bilo u vidu zaloga ili hipoteke, klasifikovana u kategoriji "gubici" treba da se otpišu iz bilansa stanja unutar dvanaest (12) meseci iz perioda kada su klasifikovana u kategoriji "gubici".
 - b. Kreditne izloženosti koje su pokrivena kolateralom u obliku zaloga, klasifikovane u kategoriji "gubici" treba da se otpišu iz bilansa stanja u roku od dvadeset i četiri (24) meseci od perioda kada su klasifikovana u kategoriju "gubici".
 - c. Kreditne izloženosti koje su pokrivena kolateralom u obliku hipoteka, klasifikovana u kategoriji "gubici" treba da se otpišu iz bilansa stanja u roku od četrdeset i osam (48) meseci od perioda kada su klasifikovana u kategoriji "gubici".
 - d. Kreditne izloženosti koje su pokrivena kombinovanim kolateralom, u obliku zaloga i hipoteke, u slučajevima kada hipoteka pokriva pedeset odsto (50%) izloženosti u trenutku usvajanja, onda u cilju otpisanja, kreditna izloženost treba da se tretira prema stavu c. ovog člana.
 - e. Spisak otpisanih kredita prema zahtevima ovog člana treba da se izveštava u redovnim sastancima kod Odbora bankarskih direktora. Dok, otpisanje izloženosti prema licima koji se povezuju sa bankom, treba se uraditi samo prethodnim odobrenjem od strane Odbora direktora banke.

Član 19

Odluke CBK-a u vezi sa klasifikacijom

1. Unutrašnje klasifikacije kreditne izloženosti od banke će biti predmet razmatranja i potencijalne ponovne klasifikacije od strane CBK-a tokom ispitivanja na licu mesta. Razlike između klasifikaciju od strane CBK-a i banaka će biti razmatrane tokom ispitivanja na licu mesta, ali i posle takvih razgovora, odluka o klasifikaciji od strane CBK će biti konačna za sve namene. Stoga, kreditne izloženosti koji su klasifikovane tokom ispitivanja CBK, mogu se klasifikovati u jednu kategoriju bolje od banke samo u slučaju ispunjavanja kriterijuma održivog učinka. Dok u slučaju klasifikacije zajmoprimaca u jednu slabiju kategoriju od banaka ne treba se uzeti u obzir održivi učinak zajmoprimca, ali mora da se poštuju zahtevi iz člana 9. stav 2.

2. Svaka promena klasifikacije kredita u jednu bolju kategoriji nego od banke, koji su bili predmet ispitivanja od strane CBK koji pokriva period između ispitivanja CBK, zahteva da se izveštavaju tromesečno u CBK-u.

Član 20

Pre-registracija imovine

1. Banke treba da imaju jednu politiku kojim se uređuje ponovna registracija prethodno otpisane aktive. Banka može vratiti rezervisanje i ponovo registruje odgovarajuću aktivu samo kada može da dokaže na zadovoljavajući način da je kvalitet aktive je poboljšan.
2. Za svaku izloženost koja prelazi 5 odsto kapitala I-ve klase, Odbor direktora banke ili upravnog odbora za upravljanje rizikom mora prethodno odobriti ponovnu registraciju sredstava.
3. Usvajanje iz stava 2. ovog člana mora da se zabeleži u zapisniku sastanka upravnog odbora ili odbora za upravljanje rizikom i treba da dokaže poboljšane činjenice i okolnosti koje opravdavaju ponovnu registraciju.
4. Ponovna registrovana aktiva će se individualno proceniti od strane ispitivača iz CBK i ponovno registrovana aktiva treba da:
 - a. ispunjavaju kriterijume koji se koriste prilikom odobravanja novih kredita u skladu sa kreditnim politikama banaka;
 - b. se ne dozvole povoljniji uslovi od onih koje postoje za slične zajmoprimce koji su u dobrom kreditnom odnosu sa finansijskim institucijama i
 - c. ne bude predmet klasifikacije.
5. Ukoliko se ne ispunjavaju svi prethodni uslovi, imovina ne treba da bude ponovo registrovana.

Član 21

Priznavanje kolatera

1. Kolateral treba uzeti u obzir tokom procesa klasifikacije. Realna tržišna vrednost kolaterala i vrednost likvidacije kolaterala mora biti dokumentovana od aktuelnog procenjivanja koje su izvršile nadležne strane. Sposobnost banaka da steknu (koriste) i da likvidiraju kolateral u razumnom roku treba takođe uzeti u obzir.
2. Klasifikovani iznos treba uvek da bude neto iznos vrednosti prihvatljivog kolaterala.

Prihvatljiv kolateral se definiše kao:

- a. Kolateral u gotovini ili potpuno prikupljena sredstva na depozitnim računima koje se nalaze u posedu banaka i predmet punovažnog izvršenja ugovora o kolateralu na validan način;
- b. Svaki gotovinski depozit održan u banci za obezbeđivanje jednog kredinog pisma ili garancije;

- c. Izdata ili garantovana hartije od vrednosti od Vlade Republike Kosova u toj meri da tržišna vrednost tih hartija je u vrednosti od najmanje 100% uslovne izloženosti, da su u posedu banke i da su predmet punovažnog izvršenja sporazuma o kolateralu na validan način, kao i redovno je vršena njihova revalorizacija;
 - d. Izdate ili garantovane hartije od vrednosti od strane zemalja sa procenjivanjem od strane međunarodnih agencija za rejting, ekvivalentno ili bolje procenjivanje "A" od S&P, ili njihove centralne banke u onoj meri da tržišna vrednost tih hartija od vrednosti je najmanje 100% izloženosti, pod uslovom da su u posedu banke i da su predmet punovažnog izvršenja sporazuma o kolateralu kao i redovno je vršena njihova revalorizacija;
 - e. Druge trgovačke hartije od vrednosti izdate od finansijskih institucija procenjene od strane međunarodnih agencija za rejting, ekvivalentno ili bolje procenjivanje "A" od S&P (deonice ili obveznice koje su navedene i aktivno se trguju na organizovanoj berzi za koje tržišne cene se mogu lako dobiti) u toj meri da tržišna vrednost tih hartija od vrednosti je najmanje 125% izloženosti, pod uslovom da te hartije od vrednosti su u vlasništvu banke, i da su punovažnog izvršenja sporazuma o kolateralu kao i redovno je vršena njihova revalorizacija;
 - f. Bezuslovna garancija od neke druge finansijske institucije koja je procenjena od strane međunarodnih agencija za rejting, ekvivalentno sa procenjivanjem "A" od S&P.
3. Druge vrste kolaterala ne treba da se odbiju iz iznosa izloženosti za potrebe klasifikacije. Međutim, ovaj kolateral, njegovo stanje, vrednost i pristup, ukoliko se primeni realno, mogao bi da bude faktor tokom određivanja težine klasifikacije izloženosti.

POGLAVLJE IV ZAVRŠNE ODREDBE

Član 22 Izveštavanje u CBK

Banke će izveštavati u CBK o klasifikaciji kredita i druge aktive koja generišu kreditni rizik, kao i stvaranje rezervi za rezervisanje kreditnih gubitaka u skladu sa navedenim zahtevima u Uredbi o izveštavanju banaka.

Član 23 Sprovođenje, popravne mere i civilne kazne

Svako kršenje odredbi ove Uredbe biće predmet predviđenih popravnih i kaznenih mera, kao što je predviđeno Zakonom o Centralnoj banci i Zakonom o bankama.

Član 24
Ukidanje

Stupanjem na snagu ove Uredbe, stavlja se van snage Uredbe o upravljanju kreditnim rizikom koja je usvojena od strane Odbora Centralne Banke Republike Kosova, 10. maja 2013. godine i svaka druga odredba je u suprotnosti sa ovom Uredbom.

Član 25
Stupanje na snagu

Ova uredba stupa na snagu 30. juna 2017. godine.

Predsednik Odbora Centralne Banke Republike Kosova

Prof. Dr. Bedri Peci